

Σ. Στρούμπος: Χειραφέτηση χωρίς επαναδιεκδίκηση της μνήμης δεν μπορεί να υπάρξει

Νάντια Μπακοπούλου,
30 Μαρτίου 2026

Η επιστροφή του Σάββα Στρούμπου στον κόσμο του Φραντς Κάφκα δεν είναι απλώς μια ακόμη σκηνική συνάντηση, αλλά μέρος μιας βαθιάς, διαρκούς σχέσης με ένα υλικό που, όπως ο ίδιος λέει, του προσφέρει «μια πρωτοφανή δημιουργική ελευθερία». Αυτή τη φορά καταπιάνεται με το τελευταίο διήγημα του συγγραφέα, «Γιοζεφίνε η αιιδός ή Ο λαός των ποντικιών» (1924), που παρουσιάζεται έως τις 4 Απριλίου στην Εναλλακτική Σκηνή της Εθνικής Λυρικής Σκηνής στο ΚΠΙΣΝ, στήνοντας μαζί με τον Χαράλαμπο Γωγιό ένα ιδιαίτερο μουσικοθεατρικό σύμπαν, με τη συμμετοχή ηθοποιών της Ομάδας Σημείο Μηδέν και μουσικών του συνόλου Ergon Ensemble.

«Με έχει κάνει ιδιαίτερα ευσυγκίνητο αυτή η παράσταση ακριβώς γιατί αποκαλύπτει την παράξενη δύναμη των ανθρώπων να γιορτάζουν τη ζωή μέσα στα τοπία της καταστροφής. Αν μπορούσαμε να μεταδώσουμε στον θεατή αυτή την αίσθηση, τη χαρά, αλλά και την ελπίδα, θα είναι κάτι όμορφο» δηλώνει στο Αθηναϊκό- Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων ο Σάββας Στρούμπος, ο οποίος επιστρέφει σε έναν συγγραφέα που τον έχει απασχολήσει επανειλημμένα μέσα από παραστάσεις όπως η «Σωφρονιστική αποικία» (2009), η «Μεταμόρφωση» (2012), τα «Θραύσματα από τον Κάφκα» (2018) και η «Αναφορά για μια Ακαδημία» (2021), συνεχίζοντας μια καλλιτεχνική έρευνα που εξελίσσεται εδώ και χρόνια.

Διεκδικώντας έναν διαφορετικό τρόπο ύπαρξης

Στο αλλόκοτο σύμπαν του τελευταίου έργου του Κάφκα, ένας λαός ποντικιών ζει εγκλωβισμένος σε έναν διαρκή αγώνα επιβίωσης, έχοντας χάσει την παιδικότητα, τη μουσικότητα, όπως και τη δυνατότητα να

φτιάχνει ιστορία. Μέσα σε αυτή τη συνθήκη εμφανίζεται η Γιοζεφίνε, μια αμφίσημη μορφή που επιμένει να τραγουδά - ή να σφυρίζει - διεκδικώντας έναν διαφορετικό τρόπο ύπαρξης. Η σκηνοθετική προσέγγιση τη βλέπει ως μια σχεδόν διονυσιακή φιγούρα: «έναν αλλόκοτο και ποιητικό Διόνυσο, που ασφυκτιά μέσα στον κόσμο των υπονόμων», όπως λέει ο Σάββας Στρούμπος. «Η Γιοζεφίνε, πιστεύει ότι μέσα στον λαό των ποντικιών υπάρχει αξερίζωτο ένα ίχνος παιδικότητας. Έτσι, προσπαθεί με τα δικά της σουρρεαλιστικά happenings, που κατά βάση περιλαμβάνουν το τραγούδι, να προκαλέσει τους πάντες να ανατρέψουν την υπάρχουσα μορφή της ζωής τους» τονίζει.

«Στον πυρήνα του κόσμου του Κάφκα κρύβεται μια πολύ γοητευτική αντίφαση», σημειώνει ο σκηνοθέτης. «Από τη μία έχουμε έναν κόσμο δυστοπικό, μια φανταστική ή λογοτεχνική όψη των καταστροφών από το μέλλον, η έκφραση, ωστόσο των προσώπων του είναι σαρκαστική, υπαινικτική, κωμική, καρναβαλική. Στο συγκεκριμένο διήγημα αυτή η λειτουργία είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική, αλλά και προκλητική» εξηγεί. Αυτή ακριβώς η αντίφαση υπήρξε και η αφετηρία για τη σκηνική μεταφορά του έργου αλλά και για την επιλογή του μουσικού θεάτρου ως βασικού εκφραστικού μέσου. «Το παραξένισμα και η ανοικείωση που επιχειρεί ο συγγραφέας, με σκοπό να δούμε τον εαυτό μας μέσα στον λαό των ποντικιών, μπορεί να επιτευχθεί ακριβώς με τα μέσα του μουσικού θεάτρου» προσθέτει.

Η αμουσία ως δημιουργική πρόκληση

Η έννοια της «αμουσίας», κεντρική στο διήγημα, δεν αντιμετωπίζεται ως περιορισμός αλλά ως δημιουργική πρόκληση. «Στην τέχνη δεν χρειάζεται να λειτουργούμε περιγραφικά ή αναπαραστατικά. Δεν χρειάζεται μόνο να εξηγούμε» σημειώνει ο σκηνοθέτης επισημαίνοντας πως ο θεατής συνδέεται με ένα καλλιτεχνικό έργο τόσο με τη νόηση, όσο και με την αίσθηση και με τον ψυχισμό του. «Από την άποψη αυτή, η αμουσία του διηγήματος δεν είναι απαραίτητο να εκφραστεί με άμουσο τρόπο. Αντιθέτως, μέσα από τα υλικά του μουσικού θεάτρου μπορεί να αποδοθεί, ίσως με τον πιο καίριο τρόπο ο πυρήνας της καφκικής αλληγορίας» συμπληρώνει.

Καθοριστικό ρόλο στην παράσταση παίζει η συνεργασία του με τον συνθέτη Χαράλαμπο Γωγιά, του οποίου η «χειροποίητη» και αντισυμβατική μουσική γραφή συναντά οργανικά τη σωματική σκηνοθεσία του Στρούμπου. Η μουσική της παράστασης συνδυάζει

«χειροποίητες», αναλογικές «λούπες» από τα όργανα, σαν ένα είδος πρωτόγονης «τέκνο», οργανωμένα θραύσματα από πραγματικές μεθόδους εκμάθησης μουσικών οργάνων, ρυθμική χορική αφήγηση και αδέξια μικρά μουσικοχορευτικά «νούμερα», διαμορφώνοντας ένα ηχητικό τοπίο ανάμεσα στη βιομηχανική αγωνία και τη ρομαντική μνήμη.

«Με τον Χαράλαμπο συμβαδίσουμε από την πρώτη στιγμή ως προς την αισθητική που θέλουμε να αναπτυχθεί στην παράσταση. Στην παρτιτούρα που μας πρότεινε στην πρόβα είναι εμφανέστατη η καρναβαλική χειρονομία, που υπάρχει σαφώς μέσα στο κείμενο. Η χειρονομία αυτή, ως ψυχοσωματικό υλικό πλέον, ενέπνευσε και την ομάδα των ηθοποιών της Σημείο Μηδέν στους αυτοσχεδιασμούς τους, όπως και στη μελέτη του μουσικού και ρυθμικού υλικού του Χαράλαμπου. Νομίζω ότι η συνεργασία ήταν και παραμένει πολύ γόνιμη» επισημαίνει.

Η μνήμη ως προϋπόθεση χειραφέτησης

Ο Φραντς Κάφκα αποτελεί βασικό πεδίο έρευνας για την εργαστηριακή θεατρική Ομάδα Σημείο Μηδέν και τον σκηνοθέτη και ιδρυτή της Σάββα Στρούμπο. Η γραφή του προσεγγίζεται ως πρώτη ύλη, ως ανοιχτό επεξεργάσιμο υλικό. «Από την πρώτη στιγμή που ασχολήθηκα με τη "Σωφρονιστική Αποικία" το 2008, ως και σήμερα με τη "Γιοζεφίνε" και καθώς εξελίσσεται η σχέση με τον παράξενο Εβραίο της Πράγας που ισχυρίζεται ότι "δεν είναι τίποτα άλλο από λογοτεχνία", αισθάνομαι ότι από καλλιτεχνικής άποψης κινούμαι με μια πρωτοφανή δημιουργική ελευθερία μέσα στα τοπία του. Η εσωτερική αυτή κίνηση συνδέεται αβίαστα με τις πολιτικές, υπαρξιακές, αισθητικές και φιλοσοφικές αγωνίες και αναζητήσεις μου», λέει ο Σάββας Στρούμπος, μιλώντας για μια βαθιά, εκλεκτική συγγένεια με το έργο του συγγραφέα.

Στη «Γιοζεφίνε», αυτή η σχέση κορυφώνεται, καθώς - όπως επισημαίνει - συμπτυκνώνονται όλα τα βασικά μοτίβα του καφκικού κόσμου: η ανάγκη για μνήμη και η διαρκής αναζήτηση μιας χαμένης ανθρωπότητας. «Στο διήγημα αυτό βρισκόμαστε σε έναν κόσμο ποντικοποιημένο, με άλλα λόγια απο-ανθρωποποιημένο και δυστοπικό. Εκεί η Γιοζεφίνε είναι ένας αστάθμητος παράγοντας ανατροπής, ξεσηκωμού και αποσταθεροποίησης της υπάρχουσας μορφής ζωής. Τα μέσα της δεν είναι γραμμικά πολιτικά, αλλά παιγνιώδη και ποιητικά. Προσπαθεί, λοιπόν, να αποκαλύψει το απομεινάρι μιας σπίθας ζωής και ανθρωπότητας που ενυπάρχει στα ποντικοποιημένα όντα. Πιστεύω ότι στο τελευταίο αυτό διήγημα του

Κάφκα συμπυκνώνονται τα υλικά ολόκληρου του κόσμου του συγγραφέα που βλέπουμε και στα άλλα έργα του» αναφέρει ο σκηνοθέτης.

Στο επίκεντρο του έργου αναδεικνύεται η διαρκής πάλη ανάμεσα στη μνήμη και τη λήθη που αντανακλά και στη σύγχρονη εποχή. Όσον αφορά τη συλλογικότητα του λαού των ποντικών, όπως επισημαίνει ο σκηνοθέτης, αυτή προσεγγίζει περισσότερο την ιδέα του «μαζανθρώπου» παρά μια αυθεντικά χειραφετητική ιδέα της συλλογικότητας. Η Γιοζεφίνα επιχειρεί να επανενεργοποιήσει τη μνήμη τους, να τους επανασυνδέσει με ό,τι τείνει να σβήσει. «Η πάλη μνήμης και λήθης χαρακτηρίζει την εποχή μας, όπου όλα ακολουθούν τον ρυθμό του scroll down της οθόνης του κινητού, ακόμα και όταν αυτό είναι εικόνες μέγιστης ανθρώπινης οδύνης», παρατηρεί ο σκηνοθέτης, τονίζοντας πως «χειραφέτηση χωρίς επαναδιεκδίκηση της μνήμης δεν μπορεί να υπάρξει».